Problemele limbajelor de specialitate în lingvistica română şi italiană

Cornelia PAVEL (NICHIFOR)
Universitatea „Ştefan cel Mare" din Suceava

Abstract: This article deals with the role of languages of specialty from the point of view of linguistics: the language of specialization in Romanian linguistics and the language of specialization in Italian linguistics, theoretical approaches, definitions and acceptances in both languages. The language of specialty is dedicated to the research on the linguistic variations in a particular domain. This approach gives particular importance to the concepts of specific/ specialty languages, sectoral languages, terminology and functional style, which is conceived as an action defined in terms of objectives and not in terms of content.
Keywords: *functional style, language, specialty languages, sectoral languages, terminology*.

Perspective de abordare ale stilului funcţional/limbaj de specialitate în lingvistica românească

Problema formării principalelor „varietăţi ale limbii literare" şi a relaţiilor care se realizează între acestea în diverse domenii de activitate, în procesul comunicării verbale, a constituit o permanentă preocupare a lingviştilor români, mai mulţi dintre ei realizând studii în acest sens: Iorgu Iordan (1975)[1], Al. Andriescu (1979)[2], Ion Coteanu (1961, 1973)[3], Gheorghe Bolocan (1961)[4], Gheorghe Ivănescu (1972)[5], Paula Diaconescu (1974)[6], Ion Gheţie (1982)[7].

În semnificaţia ei saussuriană de «langue», limba, considerată instrument de comunicare lingvistică într-o comunitate lingvistică bine definită, se concretizează ca «parole» printr-o serie de varietăţi. Varietăţile limbii sunt influenţate de 2 factori [Coteanu, 1973:15-41]: factorul geografic – din perspectiva sociolingvisticii vorbim despre varietăţi diatropice ale limbii; factorul socio-cultural – caz în care vorbim despre varietăţi diastratice

[1] Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române,* Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1975.
[2] Al. Andriescu, *Limba presei româneşti în secolul al XIX-lea,* Editura Junimea, Iaşi, 1979.
[3] Ion Coteanu, *Româna literară şi problemele ei principale,* Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1961 şi Ion Coteanu, *Stilistica funcţională a limbii române,* Editura Academiei, Bucureşti, 1973.
[4] Bolocan, Gheorghe, „Unele caracteristici ale stilului publicistic al limbii române literare", în *Studii şi cercetări lingvistice,* XII, nr. 1, 1961, p. 35-71. http://www.limbaromana.md/index.php?go=articole&n=716
[5] Gheorghe Ivănescu, *Storia delle parlate popolari e storia delle lingue letterarie*, în „Philologica", II, 1972.
[6] Paula Diaconescu, „Structura stilistică a limbii. Stilurile funcţionale ale limbii române literare moderne", în *Studii şi cercetări lingvistice*, nr.3, anul XXV, 1974, Bucureşti.
[7] Ion Gheţie, *Introducere în studiul limbii române literare ,* Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1982.

BDD-A27338 © 2017 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 01:18:37 UTC)

(culturale), acestea fiind cunoscute în stilistica funcţională sub denumirea de stiluri funcţionale sau de limbaje.

Stilistica funcţională românească a încercat o definire a „sistemului stilistic" al limbii, rezultatele preocupărilor manifestate de lingvişti între anii 1960-1970 fiind rezumate în lucrările lui Ion Gheţie [1982:157-163], în capitolul *Stilurile limbii române literare*, Rodica Zafiu [Zafiu, 2001:327] (se vorbeşte despre stiluri funcţionale, terminologie preluată din lucrările sovietice despre limba literară), la care se adaugă şi Dumitru Irimia[8] în *Structura stilistică a limbii române contemporane.* Aceste stiluri funcţionale sunt definite ca *sisteme lingvistice* mai mult sau mai puţin specializate în redarea conţinutului de idei specific unui domeniu profesional. În *Stilistica funcţională a limbii române* [Coteanu, 1973:54-80], Ion Coteanu propune şapte definiţii ale stilului având ca punct de referinţă emiţătorul, mesajul sau receptorul. Potrivit autorului stilistica este echivalentă cu „studiul limbii în acţiune".

Stabilirea unui număr de stiluri este o consecinţă a structurării unor elemente lingvistice şi non-lingvistice care apar într-o comunicare, elementele fiind selectate potrivit unor criterii diferite. În lucrările dedicate istoriei limbii literare, se menţionează existenţa a trei stiluri fundamentale: literar, juridico-administrativ, ştiinţific (Diaconescu, Gheţie), însă unii cercetători susţin şi existenţa unui stil publicistic (Diaconescu, Bolocan), a unui stil colocvial, familiar, sportiv (Bidu-Vrănceanu), oratoric (Diaconescu). Rodica Zafiu, în lucrarea mai sus menţionată, *Diversitate stilistică în româna actuală*, constată însă lipsa stilului religios din schemele stilistice, stil cu o sintaxă proprie şi cu o terminologie specifică.

Considerăm că este necesar să ne oprim şi asupra accepţiunilor acordate celor doi termeni: *stil* şi *limbaj*. Dacă Iorgu Iordan a folosit iniţial termenul *stil*, considerând *limbajul* un termen echivoc, Ion Gheţie revine asupra celor doi termeni, diferenţiind *limbajul* de *stil* [Gheţie, 1982:149]. Ion Coteanu va folosi frecvent termenii *variantă* şi *limbaj*, evitând termenul sintagmatic stil funcţional.

În sfera stilisticii lingvisticii româneşti, *limbajul* ar fi în multe cazuri un sinonim al stilului funcţional, termenul *stil* „îşi pierde ambiguitatea potenţială şi nu determină o greşită înţelegere a contextelor" [Gheţie, 1982:150].

De cercetarea lexicului specializat în relaţie cu cel comun s-a ocupat Angela Bidu-Vrănceanu în lucrarea *Lexic comun/Lexic specializat* [Bidu-Vrănceanu, 2000:10], care precizează: „Distincţia lexic comun/lexic specializat presupune raportarea la *totalitatea lexicului unei limbi*, care este alcătuit din mai multe submulţimi (numite şi *vocabular(e)*) [...] Se delimitează submulţimile:

(1) *Vocabularul cu termeni obligatorii pentru orice variantă a limbii* care reprezintă *sfera general activă* sau *vocabularul fundamental*;

(2) *Vocabularul* caracteristic *nivelului mediu de cultură* sau *limba literară curentă* sau *limba standard* (exceptând limbajul artistic şi ştiinţific) şi care reprezintă mai mult un sistem virtual;

(3) *Vocabularul specific ştiinţei şi tehnicii* sau *limbajul (limbile specializate)* sau *terminologiile*; [...] *Limbajele specializate* sau *terminologiile* sunt diversificate, individuale, relativ independente".

Conceptul de *terminologie* are mai multe accepţiuni: „totalitatea termenilor de specialitate folosiţi într-o disciplină sau într-o ramură de activitate" (*DEX*'09); „limbă specializată [...] care utilizează o terminologie şi alte mijloace lingvistice şi nelingvistice, pentru a realiza o comunicare de specialitate non-ambiguă" (*DŞL*, 2005).

Terminologia este considerată o disciplină ştiinţifică relativ recentă, care s-a dezvoltat în a doua jumătate a secolului al XX-lea, fiind preocupată de comunicarea specializată şi de mijloacele specifice. În lucrarea *Lexicul specializat în mişcare. De la dicţionare la texte* [Bidu-

[8] Dumitru Irimia, *Structura stilistică a limbii române contemporane,* Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1986.

BDD-A27338 © 2017 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 01:18:37 UTC)

Vr[nceanu, 2007:19], Angela Bidu-Vrănceanu consideră că *terminologia* „[...] se ocupă de comunicarea specializată, realizată fără echivoc într-un anumit domeniu ştiinţific, tehnic, profesional". Această cercetătoare delimitează *terminologia* ca ştiinţă interdisciplinară şi *terminologiile* ca limbaje de specialitate, având un corpus de termeni care corespund diverselor domenii de activitate. Distinge între o terminologie a specialiştilor, numind-o *terminologie internă*, interpretată strict în raport cu problemele comunicării specializate, şi o *terminologie externă*.

Având în vedere manifestările concrete ale *limbajului* se poate constata faptul că *limba* devine *limbaj* potrivit cu specificul domeniului, iar sintagma *limbaj de specialitate* poate fi folosită în locul sintagmei *limbaj specializat*. Deci, putem considera că noţiunea de *limbaj de specialitate* este operantă în domeniul limbii literare..

Perspective de abordare ale limbilor speciale în lingvistica italiană

În literatura italiană de specialitate, sintagma *stil funcţional* este, în prezent, considerată depăşită, fiind folosită uneori între anii 1920 şi 1930; această terminologie a fost preluată din lucrările sovietice cu referire la limba literară care, la rândul ei, o împrumutase din terminologia Şcolii Pragheze.

Limbajele specializate erau considerate, într-un timp, în anii '20-'30, limbaje care aparţineau „stilului funcţional", adică stilului folosit cu predilecţie în domeniul ştiinţific sau tehnic. Se vorbea despre „stilul funcţional" al limbii ştiinţei şi tehnicii. Primele cercetări în domeniu au arătat diferenţe morfologice şi lexicale dintre limba comună şi limba specială şi au dus la crearea unui vocabular specializat pe lângă vocabularul existent al limbii comune. Fiind considerată un subsistem al limbii generale/comune[9], primeşte numele de *limbă specială.*

Conceptul de „*stil funcţional*" va cunoaşte perspective diverse de abordare: pragmatică, sociolingvistică şi glotodidactică. Din perspectivă pragmatică, sintagma *stil funcţional* este echivalentă cu denumirea de limbă pentru scopuri speciale/specifice[10]. Din perspectivă sociolingvistică, atenţia lingviştilor italieni este atrasă de aspectul lexical al limbajului de specialitate, iar din perspectivă glotodidactică, accepţiunea „linguaggi specialistici"[11] (accepţiunea trimite la utilizarea limbajului de către specialişti), se referă la realităţile propriului domeniului profesional.

Cercetătorii continuă să studieze acest tip de limbă/limbaj, lexicul şi registrele acestuia, cu scopul de a identifica elementele stilistice diferite faţă de limba comună. După anul 1980 nu se mai vorbeşte despre o limbă specială, ci despre o limbă pentru scopuri speciale, unde scopul specific pe care o limbă trebuie să o atingă este de o importanţă fundamentală.

Remarcând lipsa definiţiilor explicite în studiile de specialitate, M. Cortelazzo [1990:15] optează pentru denumirea de *limbi speciale*: „O limbă specială este o *varietate funcţională* a unei limbi naturale (comune), dependentă de un sector de cunoştinţe sau de o sferă de activitate de specialitate, utilizată, pe deplin, de un grup de vorbitori mai restrâns".

Cercetarea privind definiţiile evoluează în mod constant, astfel Sobrero[12], în 1993, afirmă că *limbile speciale* se divid în două subsisteme:

- Limbi de specialitate (*lingue specializzate*) cu lexic specific, structuri sintactice şi textuale;

[9] Maria Teresa, Cabré, *La terminologia tra lessicologia e documentazione: aspettistorici e importanza sociale,* 1998, http://web.tiscali.it/assiterm91/cabreita.htm

[10] P Balboni, *Le microlingue scientifico-professionali: natura e insegnamento,* Utet, Torino, 2000.

[11] M. Gotti, *I linguaggi specialistici,* La nuova Italia, Firenze, 1991.

[12] Alberto A Sobrero, "Introduzione all'italiano contemporaneo", în vol. *La variazione e gliusi*, Laterza, Roma-Bari, 1993.

BDD-A27338 © 2017 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 01:18:37 UTC)

- Limbi sectoriale (*lingue settoriali*) cu lexic specific, împrumuturi, calcuri din alte limbi, metafore, tehnicisme.

În anul 2000, profesorul Balboni introduce termenul de *microlimbă* şi descrie caracteristicile care definesc limba comună: potenţial lexical, fonetic, textual şi morfo-sintactic. Ulterior, Berruto[13] studiază interferenţele dintre limba naturală şi limba specială şi creează o clasificare care arată separarea limbilor speciale de limbile sectoriale şi de jargon. Se disting următoarele varietăţi diafazice:

- Limbile speciale proprii sau *subcodurile* (limba economiei, medicinei); ceea ce A. Sobrero (1993) a numit nivelul ştiinţific al limbii;
- Limbile speciale (limbajul jurnalistic, publicistic); ceea ce A. Sobrero (1993) a numit nivelul de vulgarizare a limbii;
- Jargoanele.

Tullio de Mauro[14], distanţându-se de orice definiţie, în interviul „*Gli anglicismi? No problem, my dear"*, vorbeşte despre terminologia tehnică, despre tehnicismele pe care le consideră ca aparţinând vocabularului claselor sociale lipsite de cultură, focalizându-şi atenţia asupra unei caracteristici transdisciplinare a limbajului de specialitate, adică asupra aspectului său sociolingvistic.

Terminologia folosită nu este univocă, astfel că, ceea ce pentru Sobrero şi Berruto sunt *subcoduri* sau *limbi speciale*, pentru alţi cercetători vor fi *limbaje de specialitate/linguaggi specialistici* (Gotti), *tehnolecte* (Dardano[15]), *limbaje speciale* şi *microlimbi* (Balboni), *limbaje sectoriale* (Beccaria[16]). Gian Luigi Beccaria defineşte expresia *limbaj sectorial* prin varietăţi diafazice precum limbajul medical, juridic, tehnico-ştiinţific, comercial, administrativ etc.

Unii cercetători pun semnul echivalenţei între *subcoduri* şi *limbaje speciale*, alţii susţin că *subcodurile* ar fi sinonime doar cu *limbajele sectoriale*. Balboni pune sub semnul sinonimiei termenii *tehnolecte* şi *microlimbă*, primul termen referindu-se la limbajul tehnicienilor, cel de-al doilea trimiţând la limbă. Termenul „tecnoletto" a dispărut din sociolingvistică. Termenul *microlimbă* este folosit în sectorul ştiinţific şi profesional.

Constatăm că terminologia diversificată existentă în lingvistica italiană reflectă metodologiile diverse de abordare a termenului *limbaj de specialitate*, remarcând, totodată, şi existenţa unei dificultăţi conceptuale. Cu toate acestea, limbajul specializat şi limbajul general se influenţează reciproc la fel ca şi conceptul *langue/parole*, aşa cum susţinea şi Saussure.

Şi în lingvistica italiană sintagma *limbaj de specialitate* poate fi folosită în locul sintagmei *limbaj specializat,* iar noi vom opta pentru denumirea de *limbaj de specialitate*, în accepţiunea propusă de M. Gotti, termen întâlnit şi în lucrările româneşti de lingvistică.

Limbajele de specialitate în română şi italiană

Anul 1939 marchează începutul cercetărilor în domeniul limbilor de specialitate, în lingvistica italiană. În acest an apar studii cu privire la lexicul din domeniul economico-financiar, din cel al electrotehnicii etc. În următorii ani apar importante contribuţii ale lingviştilor italieni: Bruno Migliorini (1963)[17], Gian Luigi Beccaria (1973), Maurizio Dardano (1986)[18].

---

[13] G. Berruto, *Fondamenti di sociolinguistica,* Laterza, Roma-Bari, 2003.
[14] Tullio de Mauro, "*Gli anglicismi? No problem, my dear",* http://www.treccani.it/lingua_italiana/speciali/italiano_inglese/demauro.html
[15] M. Dardano, "I linguaggi scientifici", în *Storia della lingua italiana,* Einaudi, Torino, 1994.
[16] G.L. Beccaria, *I linguaggi settoriali in Italia,* Bompiani, 1973.
[17] Bruno Migliorini, *Saggisulla lingua del Novecento,* Sansoni Editore, Firenze, 1963.
[18] Maurizio Dardano, *Il linguggio dei giornali italiani,* Laterza, Roma-Bari, 1986.

BDD-A27338 © 2017 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 01:18:37 UTC)

Maurizio Dardano pune în evidenţă existenţa a patru etape în cercetarea limbajelor de specialitate:

- etapa I: analize cu privire la lexic şi extensia analizei la toate nivelurile lingvistice;
- etapa a II-a: verificarea *mutărilor orizontale* din limba comună în limbajele de specialitate;
- etapa a III-a: descoperirea *dimensiunii verticale* în interiorul fiecărui limbaj de specialitate;
- etapa a IV-a: evidenţierea unei perspective textuale, pragmatice în studiul limbajelor de specialitate.

Potrivit teoriilor din lingvistica italiană, aduse anterior în atenţie, limbajul jurnalistic ar fi un limbaj de specialitate, cu un lexic format pe baza limbii comune şi a între pătrunderii dintre coduri şi subcoduri.

În lucrările româneşti de lingvistică, problema limbajului jurnalistic românesc a apărut odată cu promovarea teoriilor legate de stilistica funcţională. În opinia lui Ion Coteanu [1961:57-58], nu ar exista un asemenea stil, ci doar trei stiluri fundamentale (literar, juridico-administrativ, ştiinţific), limbajul jurnalistic fiind exclus din inventarul stilurilor funcţionale. Autorul care demonstrează legitimitatea recunoaşterii *limbajului jurnalistic* ca *stil funcţional* este Gheorghe Bolocan [1961:35-71], care evidenţiază specificul limbajului jurnalistic, specific dat de predilecţia pentru folosirea neologismelor şi prezenţa predominantă a substantivului în frază. Paula Diaconescu şi Alexandru Andriescu aduc ulterioare contribuţii la cercetarea stilului jurnalistic, evidenţiind că specificitatea acestui limbaj este dată de factori extralingvistici (intenţia emiţătorului, scopul comunicării, efectul asupra receptorului). Astăzi, existenţa limbajukui jurnalistic este considerată o realitate de necontestat[19].

Complexitatea *limbajului jurnalistic* orientează perspectiva analizei noastre asupra analizei *limbajului jurnalistic*, însă despre acest argument vom vorbi în următorul subcapitol al tezei noastre de doctorat.

Concluzii

Ceea ce ne-am propus în acest segment al cercetării noastre a fost evidenţierea complexităţii terminologice cu referire la limbajele de specialitate în limba română şi italiană, complexitate dată, mai ales, de diversele perspective de abordare din lingvistica europeană. Dacă în limba română varietăţile limbii literare sunt cunoscute în cercetările româneşti sub denumirea de *stiluri funcţionale* sau *limbaje*, în cercetările italiene întâlnim o terminologie diversificată care reflectă, de fapt, metodologii diferite de abordare a termenului. Abordarea sociolingvistică şi abordarea pragmatică propun denumiri precum *subcoduri*, *limbi speciale*, *limbaje sectoriale*, *tehnolecte*, iar abordarea glotodidactică, vehiculează denumiri precum *microlimbi*, *limbaje de specialitate*.

Am considerat necesară o trecere în revistă a principalelor cercetări cu privire la limbajele de specialitate. Am constatat o terminologia diversificată existentă în lingvistica italiană şi, în mai mică măsură, românească. Am considerat limbajul jurnalistic drept un limbaj de specialitate şi am optat pentru denumirea de *limbaj de specialitate*, în locul sintagmei *limbaj specializat*.

[19] Maria Cvasnîi Cătănescu, *Retorică publicistică. De la paratext la text*, Editura Universităţii din Bucureşti, Bucureşti, 2006.

BDD-A27338 © 2017 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 01:18:37 UTC)

BIBLIOGRAFIE:

Andriescu, Al., 1979. *Limba presei româneşti în secolul al XIX-lea,* Iaşi, Editura Junimea.
Balboni, Paolo, 2000. *Le microlingue scientifico-professionali: natura e insegnamento,* Torino, Utet Libreria.
Beccaria, Gian Luigi, 1973. *I linguaggi settoriali in Italia,* Bompiani.
Berruto, Gaetano, 2003. *Fondamenti di sociolinguistica,* Roma-Bari, Laterza.
Bidu-Vrănceanu, Angela, 2000. *Lexic comun, lexic specializat*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti.
Bidu-Vrănceanu, Angela, 2007. *Lexicul specializat în mişcare. De la dicţionare la texte*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti.
Bolocan, Gheorghe, 1961. „Unele caracteristici ale stilului publicistic al limbii române literare", în *Studii şi cercetări lingvistice,* XII, nr. 1, p. 35-71. http://www.limbaromana.md/index.php?go=articole&n=716.
Cabré, Maria Teresa, 1998. *La terminologia tra lessicologia e documentazione: aspettistorici e importanza sociale*, articol citat, disponibil la adresa: http://web.tiscali.it/assiterm91/cabreita.htm
Cortelazzo, Michele, 1990. *Lingue speciali. La dimensione verticale*. Padova, Unipress.
Coteanu, Ion, 1961. *Româna literară şi problemele ei principale,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică.
Coteanu, Ion, 1973. *Stilistica fumcţională a limbii române,* Bucureşti, Editura Academiei.
Cvasnîi Cătănescu, Maria, 2006. *Retorică publicistică. De la paratext la text*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti.
Dardano, Maurizio, 1986. *Il linguggio dei giornali italiani,* Roma-Bari, Laterza.
Dardano, Maurizio, 1994. "I linguaggi scientifici", în *Storia della lingua italiana,* Torino, Einaudi.
De Mauro, Tullio, *Gli anglicismi? No problem, my dear,* interviu citat, disponibil la adresa: http://www.treccani.it/lingua_italiana/speciali/italiano_inglese/demauro.html
Diaconescu, Paula, „Structura stilistică a limbii. Stilurile funcţionale ale limbii române literare moderne" în *Studii şi cercetări lingvistice*, nr.3, anul XXV, Bucureşti.
Gheţie, Ion, 1982. *Introducere în studiul limbii române literare* (Cap. *Stilurile limbii române literare*), Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.
Gotti, Maurizio, 1991. *I linguaggi specialistici,* Firenze, La nuova Italia.
Iordan, Iorgu, 1975. *Stilistica limbii române,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică (I ediţie: Institutul de Lingvistică Română, 1944).
Irimia, Dumitru, 1986. *Structura stilistică a limbii române contemporane,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.
Ivănescu, Gheorghe, 1972. *Storia delle parlate popolari e storia delle lingue letterarie*, în „Philologica", II.
Migliorini, Bruno, 1963. *Saggi sulla lingua del Novecento,* Firenze, Sansoni Editore.
Sobrero, A Alberto, 1993. "Introduzione all'italiano contemporaneo", în vol. *La variazione e gliusi*, Roma-Bari, Laterza.
Zafiu, Rodica, 2001. *Diversitate stilistică în româna actuală*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti.

Dicţionare:

DEX '09 = 2009. *Dicţionarul explicativ al limbii române*, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan", Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti.
DŞL = 2005. *Dicţionar de Ştiinţe ale Limbii*, (coord. Angela Bidu-Vrânceanu), Editura Nemira, Bucureşti.

BDD-A27338 © 2017 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 01:18:37 UTC)